

Mellan Sundby och Karberga

Mellan Sundby och Karberga

Arkeologisk schaktningsövervakning

L1943:5073, L1943:5074,
L2025:2647, L2025:2648
Funbo-Sundby S:2, 1:9, 1:8
Uppsala kommun
Uppland

Hans Göthberg

Upplandsmuseets rapporter 2025:17

ISSN 1654-8280

BEARBETNING AV FOTON: Hans Göthberg, Stiftelsen Upplandsmuseet

BEARBETNING AV PLANER: Hans Göthberg, Stiftelsen Upplandsmuseet

OMSLAGSBILD: Äldre väg (L2025:2648) till Sundby. Foto mot norr, Hans Göthberg, Stiftelsen Upplandsmuseet

GRANSKNING: Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet

UPPHOVSRÄTT: om inget annat anges: Creative Commons licens CC BY. © Lantmäteriet, dnr I2014/00634

GRAFISK FORMGIVNING OCH PRODUKTION: Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet

© STIFTELSEN UPPLANDSMUSEET, 2025

Upplandsmuseet
Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	7
Bakgrund	8
Topografi och fornlämningsmiljö	8
Tidigare undersökningar.....	8
Syfte, metod och genomförande.....	8
Historiska uppgifter och äldre kartor	10
Undersökningsresultat	12
Lämningar i KMR.....	12
Schakt	12
Analyser.....	17
Diskussion och utvärdering	18
Administrativa uppgifter	19
Referenser	20
Litteratur	20
Lantmäteriakter.....	20
Bilagor	21
Bilaga 1 – Lista över schakt	21
Bilaga 2 – Lista över arkeologiska objekt.....	21
Bilaga 3 – ¹⁴ C-analys.....	22

Sammanfattning

Stiftelsen Upplandsmuseets Avdelning för arkeologi utförde under april och maj 2025 en arkeologisk schaktningsövervakning inom fastigheterna Funbo-Sundby S:2, 1:9 och 1:8 i Uppsala kommun. Anledningen till arbetet var ledningsdragning.

Schaktningsövervakningen skedde mellan Sundby och Karberga i Funbo socken. Karbergas övergivna gårdsläge är registrerat (L1943:5073) sedan tidigare. I samband med schaktningsövervakningen registrerades också Sundbys byläge (L2025:2647), vilket fortfarande är bebyggt. Mellan gårdarna

finns en vägbank som kan identifieras på kartor från 1600-talet och 1800-talet, vilken också registrerades (L2025:2648).

Vid schaktningsövervakningen påträffades en nedgrävning vid Sundby, från vilken träkol gett en ¹⁴C-datering till 1600–1700-tal. Det är därför spår av någon verksamhet inom byläget. Vidare identifierades ett dike som återges på kartor från 1687 och 1826. I vägbanken påträffades inga spår av äldre lämningar. Inte heller vid Karbergas gårdsläge observerades några äldre lämningar.

Inledning

Stiftelsen Upplandsmuseets Avdelning arkeologi utförde i april-maj 2025 en arkeologisk schaktningsövervakning vid Sundby och Karberga i Funbo öster om Uppsala (figur 1). Schaktningsövervakningen gjordes i samband med lednings-

grävning. Undersökningen genomfördes efter beslut av Länsstyrelsen i Uppsala län (dnr 431-4631-2024/2025-01-24). Beställare var Vattenfall. Projektansvarig för Upplandsmuseet var Hans Göthberg, som även författat rapporten.

Figur 1. Översikt som visar området där schaktningsövervakningen gjordes vid Sundby i Funbo markerad med röd ring. Skala 1:50 000.

Bakgrund

Schaktningsövervakningen skedde omkring 11 kilometer öster om Uppsala och i omgivningen till Funbo kyrka. Vattenfall avsåg att anlägga en kabel för el mellan Sundby och Karberga i Funbo socken. På delar av denna sträcka skedde arkeologisk schaktningsövervakning där ledningen skulle förläggas i närheten av fornlämningar.

Topografi och fornlämningsmiljö

Allmänt kännetecknas Funbo väster om Funboån och Funbosjön av ett svagt kuperat odlingslandskap med mindre moränbackar. Denna karaktäristik gäller även omgivningen till det stråk där schaktningsövervakningen genomfördes. Odlingsmarken i stråket för schaktningsövervakningen ligger mellan 10 och 15 meter över havet. På moränbackar når nivåerna upp till över 20 meter på de högsta partierna.

De flesta fornlämningarna är belägna på moränbackar av olika storlek. Fornlämningarna består främst av lämningar från järnålder som gravar och gravfält, runstenar, stensträngar och fornborgar. Från bronsålder finns skärvtenshögar. I anslutning till schaktningsövervakningen finns i söder en bytomt/gårdstomt för Karberga (L1943:5073) och ett gravfält med två kvadratiska och två runda stensättningar (L1943:5074) i ett markant krönläge (figur 2). På den södra delen av samma moränbacke finns runristningen L1943:5124 (U 996). I områdets norra del vid Sundby finns ett gravfält (L1943:4963).

Tidigare undersökningar

I den del av Funbo socken som ligger väster om Funboån har få arkeologiska undersökningar gjorts tidigare. Inför utbyggnaden av väg 282 vid Åby undersöktes 1959 sju brandgravar och en skelettgrav i den södra delen av gravfältet L1943:5316. Föremål daterar gravarna till vikingatid. Vid Tomtebo i Gunsta efterundersöktes 1938 röset L2023:4044. Det innehöll brandlager och kan dateras till 1000-tal (Frölund 2023).

Syfte, metod och genomförande

Syftet med undersökningen var att dokumentera kända fornlämning och eventuella påträffade fornlämningar som berördes av ledningsschaktet med ett vetenskapligt arbetssätt.

Ledningen för el skulle anläggas genom grävning av schakt. Schakt, arkeologiska objekt och prover dokumenterades med GPS med nätverks-RTK. Vidare beskrevs och fotograferades schakt och påträffade lämningar.

Ett huvudschakt och två sidoschakt övervakades. Ursprungligen var enbart ett sidoschakt planerat, vilket skulle ansluta till två bostadsbyggnader på var sin tomt. Det kom dock att förändras så att två schakt grävdes som berörde en tomt vardera. Övervakningen följde arbetslagets dagsrutiner, vilket innebar att schaktningen skedde under den första delen av arbetsdagen, varefter följde kabelläggning och återfyllning för att undvika att schakt stod öppna över natt eller helger. Övervakningen bestod på vissa sträckor av att schaktningen följdes, medan den på andra utgjordes av kontroll av öppna schakt.

Historiska uppgifter och äldre kartor

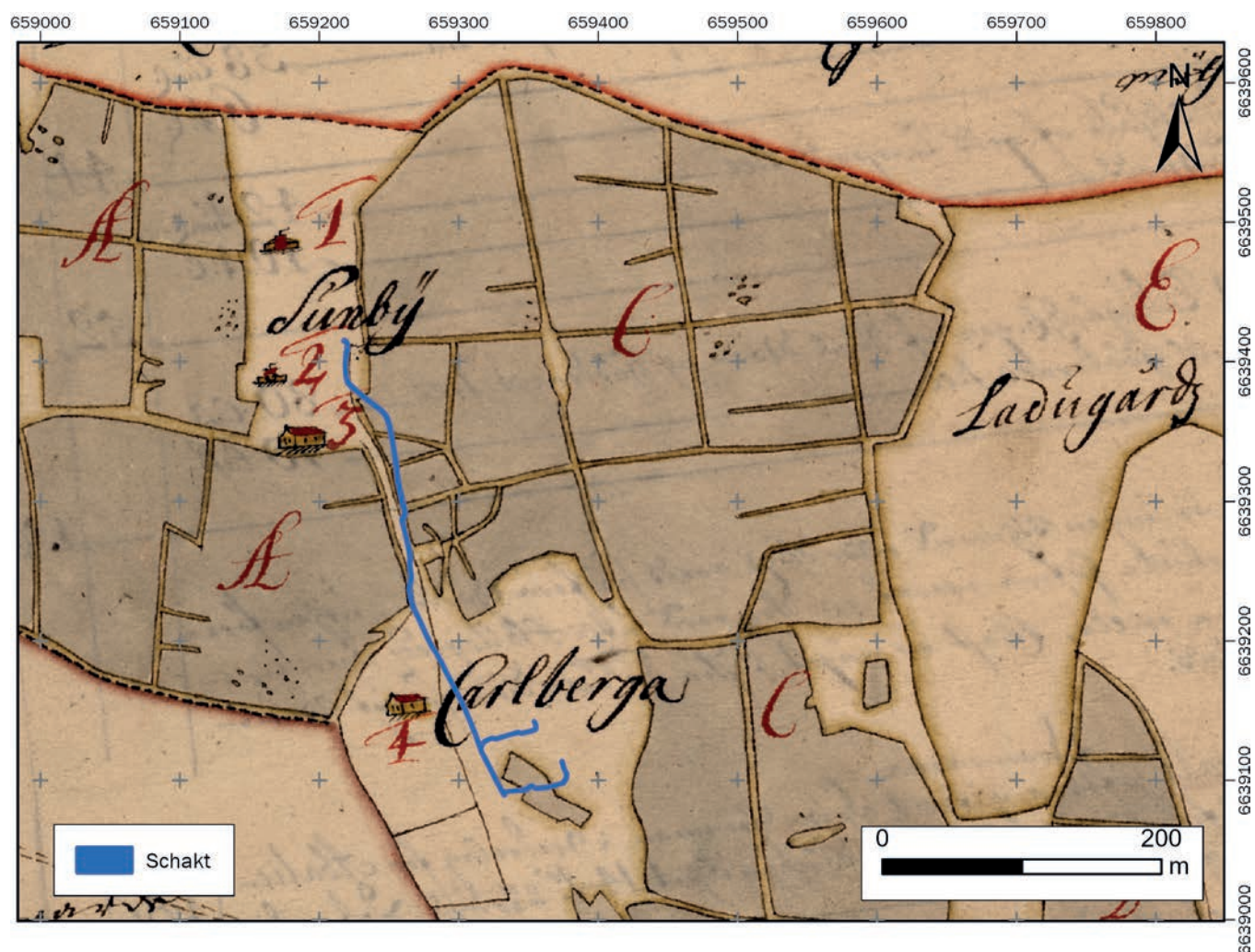
Det äldsta skriftliga belägget för Sundby är från 1354 i formen "in villa Sundby". Motsvarande uppgift från Karberga är från 1424, "a Karlaberge". Vid mitten av 1500-talet bestod Sundby av tre gårdar och Karberga av en gård, vilka samtliga hade frälse jordnatur. Tidvis har Sundby och Karberga haft samma ägare som sätesgården Hallkveds, vilket tyder på att de ingått i godset under denna gård (Ferm, Rahmqvist & Westin 1982 sida 242ff). På 1400-talet uppges sex tiondepliktiga i Sundby ha funnits, medan Karby inte nämns (Ferm, Rahmqvist & Westin 1982 sida 231). Det kan avspegla att det då fanns fler, men mindre gårdar, än under 1500-talet. I Sundby fanns tidvis under den senare hälften av 1600-talet två säterier (Almquist 1931 sida 833).

Det finns två kartor över Sundby från 1687 och 1826, vilka också avbildar Karberga. Noterbart är att ingen gräns redovisas mellan Sundby och Karberga på kartorna. Det kan tyda på att de hade ett gemensamt ägoområde, vilket också pekar på ett nära samband mellan byarna. Vidare låg Funbo kyrka inom detta gemensamma ägoområde, vilket kan antyda att ägaren till Sundby stått bakom bygget av kyrkan.

Kartorna visar att Sundby och Karberga låg på var sitt impediment, omgiven av åkermark (figur 3). På kartan från 1687 redovisas tre gårdar vid

Sundby markerade med symboler. Den mellersta delen hade en särskild symbol, vilket kan tyda på att den var säteri. På kartan från 1826 redovisas enskilda hus. Någon markering för själva bytomten redovisades inte på kartorna, utan byläget avgränsades av åkermark på alla sidor utom i norr där en backe fanns. Enligt kartan 1826 var byläget något mindre eftersom den sydligaste delen hade övergått till åker. Det motsvarade det sydligaste gårdsläget på kartan från 1687. Vid Karberga visar kartan från 1687 en gård på ett impediment. Inte heller där fanns någon markering för tomten. Däremot avgränsades gårdsläget av hägnader. Sydöst om gårdsläget visas en åkervret. Kartan från 1826 och häradsekonomiska kartan från 1859–63 visar ingen bebyggelse vid Karberga.

Kartorna från 1687 och 1826 visade också en väg mellan Sundby och Karberga. På kartan från 1687 syns vägen som ett stråk över åkern, avgränsad av hägnader på båda sidor. På kartan från 1826 har samma stråk en markering med en streckad linje. På häradsekonomiska kartan från 1859–63 visas också vägen, samt att den då anknöt till vägen mellan Funbo kyrka och Broby. Kartorna från 1687 och 1826 visar också att det invid vägen mellan Sundby och Karberga och särskilt på den östra sidan fanns flera diken.

Figur 3. Utsnitt ur georefererad karta över Sundby och Karberga från 1687 med övervakade schakt inlagda. Inom Sundbys byläge påträffades en nedgrävning med träkol. Schaktet följde delvis vägen mellan byarna. Vid Karberga korsade ett sidoschakt en åkervret. Skala 1:5 000.

Undersökningsresultat

Huvudmomentet i schaktningsövervakningen var kontroll av schaktet för att spåra lämningar som inte var synliga i markytan i schaktet.

Lämningar i KMR

Inom Karberga bytomt (L1943:5073) har husgrunder till ett bostadshus, ett uthus samt en källare identifierats. Området är emellertid mycket kraftigt igenvuxet med träd och täta snår varför bebyggelselämningarna är mycket svåra att skönja. En följd av genomgången av kartor inom ramen för schaktningsövervakningen blev att lämningens begränsning i KMR justerades så att de följde de hägnader som redovisas på kartan 1687.

Öster om Karberga finns gravfältet L1943:5074 (figur 4). Det består av fyra stensättningar, varav två kvadratiska och två rundade. De två kvadratiska stensättningarna ligger invid varandra och har kantkedjor. De runda stensättningarna ligger norr och söder om de kvadratiska. Stensättningarna har ett mycket påtagligt krönläge på en nivå av cirka 25 meter över havet. I norr finns berghällar och i söder stora stenar och block. Gravfältet har antagits vara Karbergas bygravfält.

Bytomten för Sundby (L2025:2647) registrerades i KMR efter genomgång av kartor inom ramen för schaktningsövervakningen. Registreringen gjordes utifrån byns utsträckning enligt kartan 1687. Lämningen har getts den antikvariska statusen Ingen antikvarisk bedömning eftersom inga synliga lämningar finns av den äldre bebyggelsen.

Den äldre vägen mellan Sundby och Karberga registrerades i KMR efter genomgång av kartor inom ramen för schaktningsövervakningen. Vägen är markerad på kartor från 1687 och 1826 och

har registrerats som färdväg (L2025:2648). Vägen är 4 meter bred och avgränsas på båda sidor av tydliga diken. Den var farbar fram till slutet av 1900-talet, men spärras nu av en vägbom och täta slånärssnår i båda ändar. Eftersom lämningen av vägen har relativt sentida prägel och fortfarande utgör en egen fastighet (Funbo-Sundby S:2) har den fått antikvarisk status som Övrig kulturhistorisk lämning.

Schakt

De övervakade schakten utgjorde av ett huvudschakt, schakt 1 och 2, och två sideschakt på tomter, schakt 3 och 4 (Bilaga 1). Huvudschaktet var 355 meter långt, 0,5 meter brett och 0,6 meter djupt. Uppdelningen på två schakt berodde på att Schakt 2 i sin helhet grävdes i direkt anslutning till andra ledningar. Schakt 3 i söder var 61 meter långt, 0,5 meter brett och 0,5 m djupt. Schakt 4 i norr var 49 meter långt, 0,3 meter brett och 0,4 m djupt. (Bilaga 1)

Grävningen av Schakt 1 inleddes i norr vid Sundby gård. Det innebar att det anslöt till den sydöstra utkanten av Sundbys byläge (L2025:2647) enligt kartor från 1687 och 1826. Inledningsvis grävdes schaktet i åkerkant för att längre söderut följa en äldre väg över åkern (L2025:2648). Fyllningen i schaktet bestod av ploglager över glacial lera. I schaktet påträffades två arkeologiska objekt.

Schakt 1 anslöt i söder till en mindre grusväg som utgör förbindelse för de tomter som finns vid Karberga. Vid en anslutningsväg till den nordligaste tomten fick schaktet beteckningen Schakt 2 (figur 4, 5).

Figur 4. Övervakade schakt mellan Sundby och Karberga, samt lämningar i närheten. Enbart i schakt 1 påträffades arkeologiska objekt. Skala 1:2 000.

Figur 5. Schakt 2 grävdes i den östra kanten av en mindre grusväg. I de täta snären till höger i bild ligger Karbergas bytomt (L1943:5073). Foto mot söder, Hans Göthberg, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Anledningen var att schaktet kom att gå i den östra kanten av den mindre grusvägen och i direkt anslutning till befintliga ledningar. Fyllningen i schaktet bestod av grus från vägkroppen och omrörda massor med främst jord från de befintliga ledningsschakten. Underlaget utgjordes av morän, ställvis lera, men även berg. På grund av de ogynnsamma förutsättningarna påträffades inga äldre lämningar trots närheten till Karbergas bytomt (L1942:5073).

Av sidoschakten grävdes Schakt 3 inom fastigheten Funbo-Sundby 1:8. Schaktet anslöt till bostadshuset på dess östra sida och gick sedan söder om huset nära fastighetsgränsen (figur 6). Närmast öster om huset gick schaktet i en terrass av sand, jord och stenar som anlagts i samband med en tillbyggnad av huset. Återstående del

av schaktet fram till vägen grävdes i trädgården. Fyllningen utgjordes av matjord och det naturliga underlaget av morän med stenar, enstaka berghällar och däremellan lera. Schaktet korsade enligt kartan 1687 en mindre åkervret. Inga äldre lämningar påträffades i schaktet.

Slutligen grävdes Schakt 4 inom fastigheten Funbo-Sundby 1:9. Schaktet anslöt till bostadshuset på dess östra sida och gick sedan söder om huset. I schaktet invid huset fanns byggnadsavfall med tegel, cement och stenar. I delar av schaktet fanns en berghäll. Väster om huset grävdes schaktet i trädgården där fyllningen utgjordes av matjord och det naturliga underlaget av över lera, men också inslag av berghäll. Slutligen gick schaktet i kanten av uppfartsväg ut till vägen. Inga äldre lämningar påträffades i schaktet.

Figur 6. Schakt 3 grävdes i trädgården till en tomt. Foto mot öster, Hans Göthberg, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Arkeologiska objekt

I schakten påträffades två arkeologiska objekt, en nedgrävning och ett dike, båda i Schakt 1 (figur 7).

I schaktets norra del i kanten av åker och tomtmark påträffades nedgrävningen A1 (figur 8). Nedgrävningen innehöll rikligt med spridd träkol. I dess botten fanns ett parti med rödbränd lera, vilket kan vara spår av eldning på platsen. Däremot fanns ingen skärvtsten i nedgrävningens fyllning. Nedgrävningen ligger inom utsträckningen av Sundbys byläge enligt kartorna från 1687 och 1826. Den kan därför vara spår av en verksamhet inom byläget.

I schaktets södra del och i åkerkanten utanför vägen L2025:2648 påträffades A2, ett äldre dike. Det utgjordes av en gentemot omgivande lera avvikande ansamling av stenar med inslag av tegelfragment. Dess botten kunde inte fastställas och dess djup var minst 0,6 meter. En jämförelse visar att placeringen överensstämmer med ett dike som redovisas både på kartorna från 1687 och 1826.

I den del av schakt 1 som gick i vägen L2025:2648 visade sig vägen ha en 0,2-0,3 meter tjock fyllning av lera, matjord med inslag av åsgrus och tegelfragment. Att tegelfragmenten påträffades relativt djupt i fyllningen innebar att den hade en sentida prägel. Inte heller kunde några stratigrafiska skillnader iakttagas i fyllningen. Sammantaget kunde därför inget äldre skede i vägen konstateras. Det naturliga underlaget utgjordes av glacial lera.

Figur 7. Arkeologiska objekt som påträffades i Schakt 1. Skala 1:2 000.

Figur 8. I kanten mellan åker och det gamla byläget för Sundby och hitom slånärssnåret och träden i bakgrunden påträffades nedgrävningen A1. Foto mot söder, Hans Göthberg, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Analys

Vid fältarbetet togs ett prov av träkol för analys av vedart och ^{14}C för att kunna tidsfästa lämningen.

Vedartsanalys

Ett prov av träkol genomgick vedartsanalys av Erik Danielsson/VEDLAB. Syftet var att bestämma vilka fragment som var bäst lämpade för ^{14}C -analys. Det analyserade proverna togs i nedgrävningen A1 vid Sundbys byläge. Provet utgjordes proven av tall.

^{14}C -analys

Ett prov ^{14}C -analyserades vid Ångströmlaboratoriet, Tandemlaboratoriet vid Uppsala universitet (Bilaga 3). Dateringen från A1 ligger i 1600- och 1700-tal.

Lab-nr	Ark obj	Material vedart	^{14}C -datering	1 sigma kal (68,2%)	2 sigma kal (95,4%)
Ua-89633	A1	Tall	241±28 BP	1642–1667 AD (45,7%) 1783–1795 AD (21,2%)	1527–1553 AD (5,3%) 1633–1681 AD (53,1%) 1739–1753 AD (3,0%) 1762–1800 AD (29,4%) 1939–1949 AD (4,3%)

Figur 9. Lista över det analyserade provet för ^{14}C -datering. ^{14}C -värden med kalibrering efter IOSACal v0.4.1.

Diskussion och utvärdering

I det övervakade schaktet påträffades få lämningar. Vid Sundbys byläge påträffades en nedgrävning, från vilken träkol i fyllningen har gett en ^{14}C -datering till 1600-1700-tal. Den är därför spår av verksamheter inom Sundbys byläge (L2025:2647). Längre söderut i schaktet påträffades ett äldre dike, vilken återges på kartor från 1687 och 1826.

Vägen L2025:2648 har att döma av äldre lantmäterikartor funnits åtminstone sedan 1687. Vid schaktning visade det sig att det fanns inslag av tegel relativt djupt ned i fyllningen, vilket tyder på att den är relativt sentida. Inte heller kunde

någon stratigrafisk indelning av vägfyllningen konstateras. Fyllningen kan beskrivas som en del av en anlagd vägbank. Ett eventuellt äldre skede av vägen skulle ha kunnat ha utgjorts av enbart hjulspår, vilka är svåra att upptäcka när ett schakt grävs i vägens längdriktning.

Förbi Karbys gårdsläge var förutsättningarna ogynnsamma eftersom schaktet gick i kanten av väg och invid en befintlig ledning. Det orsakade att inga äldre lämningar påträffades. I de schakt som grävdes i tomtmark fanns delvis orörd mark, men inte heller där påträffades några lämningar.

Administrativa uppgifter

Uppdragsnummer Fornreg: 202500124

Plats: Funbo-Sundby S:2, 1:9, 1:8, Funbo socken, Uppsala kommun.

Forulämningsnummer: L1943:5073, L1943:5074

Forulämningsstyp: Bytomt, gravfält

Typ av undersökning: Arkeologisk schaktningsövervakning

Orsak till undersökning: Ledningsgrävning

Företagare: Vattenfall

Fältarbetsperiod: 22 april – 16 maj 2025

Upplandsmuseets projektledare: Hans Göthberg

Upplandsmuseets diarienummer: 22–2025

Upplandsmuseets projektnummer: 8989

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-4631-2024 (2025-01-24)

Koordinat- och höjdsystem: SWEREF 99 TM, RH 2000

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: Inga fynd tillvaratogs

Referenser

Litteratur

Almquist, Johan Axel. 1931. Frälsegodsens i Sverige under storhetstiden med särskild hänsyn till prove-niens och säteribildning. Första delen. Stockholms och Uppsala län. Band 2. Säterier. Stockholm.

Ferm, Olle, Rahmqvist, Sigurd, Westin, Gunnar T. 1982. Det medeltida Sverige 1.3. Tiundaland, Bä-linge, Norunda, Rasbo, KVHAA. Stockholm.

Frölund, Per. 2023. Stensättningar i Åby. DP Ma-rielund 3:1, Arkeologisk utredning 1. Marielund, Funbo, Uppsala kommun, Uppsala län. Upplands-museets rapporter 2023:14.

Lantmäteriakter

Lantmäteristyrelsens arkiv

Funbo socken

Sundby

Geometrisk avmätning 1687 A17:138-139

Lantmäterimyndigheten i Uppsala län

Funbo socken

Sundby

Arealavmätning 1826 03-fun-81

Rikets allmänna kartverks arkiv

Häradsekonomiska kartan

Fundbo 1859–63 J112-84-8B

Bilagor

Bilaga 1 – Lista över schakt

Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Ark. objekt	Figur
1	231	0,5	0,6	A1, A2	4
2	124	0,5	0,2-0,6	-	4
3	60	0,5	0,5	-	4
4	49	0,3	0,4	-	4

Bilaga 2 – Lista över arkeologiska objekt

Kontext Id	Typ	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning	Schakt	Figur
1	Nedgrävning	1,6 × 0,5	0,2	Mörk mylla med rikligt inslag av kol. Parti av rödbränd lera mot botten. Fortsätter utanför schaktkant.	1	7
2	Dike	1,5 × 0,5	+0,6	Stenar, tegelfragment i lera. Fortsätter utanför schaktkant.	1	7

Bilaga 3 – ^{14}C -analys

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Regemenstvägen 10
752 37 Uppsala

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Hemsida:
www.uu.se/centrum/tandemlab

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Uppsala 2025-09-10

Hans Göthberg
Upplandsmuseet
Drottninggatan 7
753 10 UPPSALA

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Funbo, Uppland. (p 6920)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Detta steg upprepas tills den lösliga delen inte längre är mörkfärgad.

Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ^{14}C -innehållet i acceleratorn förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 3, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰}$ V-PDB	^{14}C ålder BP
Ua-89633	Sundby A200	-24,7	241 $\pm$ 28

Bifogat finns graf(er) med kalibrering från BP-ålder till kalenderår.

Med vänliga hälsningar

Karl

Håkansson

Karl Håkansson/Daniel Primetzhof

Elektroniskt undertecknad
av Karl Håkansson
Datum: 2025.09.10
15:56:14 +02'00'

Kalibreringskurvor

